

НІ ДНЯ БЕЗ РЯДКА

Ім'я Ю. І. Крашевського належить до сузір'я геніїв польської літератури, чії імена звучать як символи польської нації, чия творчість упродовж багатьох століть зберігала основоположне значення не лише для розвитку польської культури, а й культури сусідніх народів. Письменник, починаючи із 1840 року на титульних сторінках друкував сентенцію «Nulla dies sine linea» («Ні дня без рядка»), потверджуючи цим свою титанічну працю у різних ділянках літератури.

Людина непересічної працелюбності та напрочуд широкого кола зацікавлень, він залишив значну літературну спадщину. Вона вражає своїм розмахом, обсягом та жанрово-тематичним багатством і нараховує біля 600 томів із різних галузей письменства, культури та мистецтва. Недаремно постать Ю. І. Крашевського окреслюють такими термінами, як «титан праці», «людина-інституція», непересічний ерудит, енциклопедист.

Творчість Ю. Крашевського зазвичай була адресована не лише польському читачеві, адже українці й литовці так само можуть називати його вітчизняним письменником та істориком. У другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст. Польща заново відкриває цього письменника-енциклопедиста, твори якого перекладалися більш ніж на 20 мов світу. Можна також нагадати, що в Україні його твори виходили великими тиражами, а літературознавці та історики постійно звертаються до його творчої спадщини. Двічі перевидавалась «Прадавня легенда» (пер. В. Струтинського 1960, 1964 рр.), здійснено окремі видання селянських повістей «Хата за селом» (пер. П. Погрібної, 1967 р.), повісті у перекладі Віктора Іванисенка («Уляна», «Історія Савки», «Остап Бондарчук», «Історія кілка в плоті», «Ярина», 1979 р.) і нещодавно у перекладі Володимира Шабаровського («Спогади з Волині, Полісся та Литви», 2011 р.).

Із юнацтва книжка була найкращим другом Ю. І. Крашевського. Згодом він згадував: «Книжки, – а читав я усе, що траплялося на очі, – збагачували уяву, розпалювали її і настільки на мене впливали, що я все ясніше бачив, як треба писати, тому писав без зупину і відпочинку»¹. Згодом із цієї юнацької «писанини» почали повставати справжні літературні твори. Незважаючи на те, що Ю. І. Крашевський був невтомним читачем книжкових новинок та жадібним колекціонером книг, у 1835 р. він занотує у вірші:

Księgi w głowie pożar rozdmuchają zdraadny,
Zbrzydzą pokój i rolę i wiejskie zacisze,
O! Nieszczęsny kto czyta, szalony, kto pisze!²

Книги вогонь в голові роздмухають підступний
Збаламутять спокій, землю і сільське затишшя,
О нещасливий, хто читає, божевільний, хто пише !..

«Жодного дня без рядка» – цьому гаслу він був вірний не лише у своїй творчості упродовж життя, а як справжній книголюб на схилку свого працьовитого життя мав бібліотеку, яка нараховувала більше тринадцяти тисяч томів. Україна може пишатися тим, що упорядником зазначеної бібліотеки був письменник і громадський діяч Михайло Павлик, який описав її і склав величезний каталог³. Серед матеріалів тоді вперше були виявлені українські інтермедії початку XVII ст. до драми Якуба Гаватовича, один із двох нині відомих примірників цієї книжки і досі зберігається у бібліотеці Ю. І. Крашевського⁴. Таким чином, завдяки старанням поль-

¹ Kraszewski J. I. Myśli o książce i czytaniu / J. I. Kraszewski. – Łódź: Miejska Biblioteka Publiczna im. Ludwika Waryńskiego, 1985. –S. 3.

² Там само. – С. 4.

³ M. Pawlik: Katalog księgozbioru, rękopisów, dyplomów, rycin, map, atlasów, fotografii, jakoteż osobistych dyplomów, adresów, itp. pozostałych po śp. Józefie Ignacym Kraszewskim. – Lwów, 1888.

⁴ Надруковано у виданні «Tragaedia Albo Wizerunk Smierci Prześwitego Iana Chrzyciela Przeslanca Bozego. Na pięć aktów rozdzielony. Przydane są y Intermedia dwoie. Napisány przez Iacoba Gawatthowica Leopolię, Náuk Wyzwolonych y Philozophię Bakałarza. Odprawowany w Kámionce ná Iarmark przypadający na dzień tegosz Iana Świętego Chrzyciela

ського письменника-книголюба було збережено і повернуто у літературний обіг безцінну пам'ятку давнього українського письменства. Нагадаємо, що частина архіву польського письменника, зокрема рукописна версія перекладу «Божественної комедії» Данте та його альбом малюнків, зберігаються в рукописному відділі Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України. Ілюстрації малюнків у нашому виданні подаються із цього альбому. Ані скромне трактування власної творчості, ані подекуди неприязне ставлення критиків до літературного доробку письменника не завадили йому здобути визнання читачів. Його заслужено називають одним з найбільш популярних письменників і публіцистів ХІХ ст. у світовій літературі. На кожному з етапів, у кожній зі сфер діяльності помітними є прагнення автора до правдивого зображення, об'єктивності та всебічності, уникання штампів і загальноприйнятих кліше.

Багатогранність культурних, наукових та ідейних зацікавлень Ю. І. Крашевського – характерна риса його творчої особистості. Усі ідейні течії, світоглядні концепції, які визначали польське культурне життя у ХІХ ст., знайшли відображення у його плідній творчості.

Інонаціональна проблематика (і її невід'ємна складова україніка) були частиною світосприйняття польського поета. Загалом, українська проблематика переживала у той час свій розквіт у польській культурі. Самобутність українського народу, локальний колорит, багатющий фольклор та історія були в центрі художніх пошуків поетів і прозаїків, що відкривало нові можливості для творчості польських митців. Своєю багатогранною діяльністю Ю. І. Крашевський зробив неоціненний внесок у культурне життя України ХІХ ст., а Україна в його літературній діяльності займає почесне місце.

Особливо глибокої шани заслуговує громадянська позиція Ю. І. Крашевського, засвідчена не тільки народними повістями, а й практичною діяльністю на користь місцевого населення Волині. Щире почуття, яким наповнені його твори, очевидне бажання розвінчати гноблення, змалювати боротьбу за гід-

ність знедолених завдавали автору чимало клопотів у взаєминах зі своїм оточенням. За словами французького дослідника української історії Данієля Бовуа, «Ю. І. Крашевський та Т. Т. Єж – це винятки, що рятують честь поляків на Україні щодо ставлення до селян»⁵.

⁵ Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревізор. Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831–1863). Із фр. пер. Зоя Борисюк. – К.: Інтел, 1996. – С. 84.